

DU DOKUMENTAI APIE KARTOGRAFO KASDIENYBĘ XVII A. LIETUVOS DIDŽIOJOJE KUNIGAİKŠTYSTĖJE (ŠALTINIŲ PUBLIKACIJA)

Tomas Čelkis

Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto
Senovės ir viduramžių istorijos katedra
Universiteto g. 7, LT-01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas tomas.celkis@if.vu.lt

ĮVADAS

Mokslininkai vis daugiau dėmesio skiria Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) kartografijos istorijos tyrimams. Daugiausia publikuota spausdintinių žemėlapių rinkinių ir katalogų¹. Tačiau pastaruoju metu tyrėjai „atrado“ iki tol mažai tyrinėtus rankraštinius žemėlapius bei žemių planus, reprezentuojančius XVI–XVIII a. LDK teritorijas. Paskelbta rankraštinų kartografinių šaltinių rinkinių, įtvirtinant jų sklaidą moksle ir plačiojoje visuomenėje². Vis dėlto daugeliui LDK kartografijos tyrėjų žemėlapiai ir planai pirmiausia

- 1 Apie istoriografiją žr.: BRAZIŪNIENĖ, Alma. LDK 1613 m. žemėlapis: istoriografinis aspektas. *Knygotyra*, 2019, nr. 72, p. 62–89; *Žvilgsnis į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę iš paukščio skrydžio (Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriaus fondai). Bird's-eye view of the Grand Duchy of Lithuania (Funds of the Manuscript Department of Vilnius University Library)*. Parengė / Prepared by Tomas Čelkis, Valentina Karpova-Čelkienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015, p. 7–9.
- 2 Žr.: ČELKIS, Tomas. Istorinė kartografija: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės urbanistikos istorijos šaltiniai. *Acta Academiae Artium Vilmensis*, Vilnius, 2018, nr. 86–87, p. 13–32; *Vilniaus miesto planai*. Sudarytoja Birutė Rūta Vitkauskienė; knyga rengė Ingrida Tamo-

yra tiesioginis tyrimo objektas, kai betarpiškai nagrinėjamas jų turinys, ieškoma faktų ir aiškinama geografinių erdvių perteikimo sistema. Mažai keliami klausimai apie kartografinių šaltinių atsiradimo priežastis ir parengimo aplinkybes (hermeneutinė prieiga), juolab geometrų (kartografuotojų) praktinę darbo specifiką ir net gyvenimo sąlygas. Išties nedaug žinoma apie užsakovus ir kartografavimo darbus atlikusius specialistus³. Nors tai labai svarbūs klausimai, bet pateikiant atsakymus į juos dažniausiai apsiribojama prielaidomis.

Pirmieji rankraštiniai žemių valdų planai LDK sukurti XVI a. 4–5 dešimtmečiais Lenkijos karalienės Bonos Sforzos aplinkoje, kartografuojant jos valdas LDK priklausiusioje Pankėje⁴. Kas buvo šių rankraštinųjų žemėlapių autoriai – nežinoma, bet akivaizdu, jog tai turėjo būti išsilavinęs asmenys ir matę kitur analogiškus brėžinius. Pirmieji kartografijos specialistai LDK tikriausiai buvo užsieniečiai. Reikia pabrėžti, jog tai buvo naujo tipo dokumentai. Jų atsiradimas sutapo su rašytinių dokumentų sampratos sklaida LDK. Pirmajame Lietuvos Statute (1529 m.) įrašyta norma, kad esant reikalui, pavyzdžiui, teisme, įrodant turto nuosavybės priklausymą asmeniui, teisėjas turėjo prašyti pateikti nuosavybę patvirtinančius raštiškus dokumentus (turėjusius juridinę galią), o jų nesant – remtis kviestinių liudytojų parodymais⁵. Netrukus pasirodė ir pirmi

šiūnienė, Birutė Rūta Vitkauskienė, Aušrinė Žilevičiūtė. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2016; *Žvilgsnis į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę iš paukščio skrydžio (Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriaus fondai)*; ČELKIS, Tomas; KARPOVA, Valentina. Lietuvos Didžiąjai Kunigaikštystei priklausiusių žemių „veidrodžiai“: du neskelbti XVII a. pirmos pusės žemėlaidai. *Istorija*, 2012, t. 86, p. 53–65. Kamyninėse šalyse taip pat susidomėta tokio tipo kartografiniais paminklais žr.: ANCĀNE, Anna. *Rīgas arhitektūra un pilsētībūvniecība 17. gs. otrajā pusē*. Rīga, 2016, p. 31–90; STOKSIK, Janina Mirosława. *Geometry malopolscy do końca XVIII wieku. Z dziejów geodezji i kartografii wielkopolskiej w Polsce*. Kraków, 2013.

- 3 Apie žemėlapių braižymo sąlygas LDK žr. MIŠKINIS, Algimantas; BALIULIS, Algirdas. Lietuvos miestų planai iki 1800 m. *Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Urbanistika ir rajoninis planavimas*, 1986, nr. 13, p. 98–141.
- 4 *Žvilgsnis į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę iš paukščio skrydžio (Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriaus fondai)*, p. 208–217; ALEXANDROWICZ, Stanisław. Polskie mapy majątkowe z XVI–XVIII wieku jako źródła historyczne. *Problemy nauk pomocniczych historii, III: materiały na III Konferencję poświęconą naukom pomocniczym historii*. Katowice–Wisła, 1974, p. 129–141; ALEXANDROWICZ, Stanisław. Mapy majątkowe północnego Podlasia z XVI wieku. *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, 1966, nr. 2 (14), p. 282–287.
- 5 *Pirmasis Lietuvos Statutas. Tekstas senąja baltarusių, lotynų ir senąja lenkų kalbomis*. T. 2 (1). Parengė Stanislovas Lazutka, Irena Valikonytė, Edvardas Gudavičius. Vilnius: Mintis, 1991, p. 220–222.

kartografiniai žemių valdų brėžiniai (planai, žemėlapiai), kurie papildomai raštiškai dokumentavo nuosavybę, o sykiu turėjo juridinę galią.

XVII a. LDK kartografijos tyrėjai teigia, kad čia pirmuosius brėžinius parengdavo savamoksliai teismo pareigūnai arba iš svetur atvykę samdyti kartografuotojai⁶. Vienas jų buvo lenkų karo inžinierius (geometras) Józefas Naronowiczius-Narońskis (1610 (1616?) – 1678 m.)⁷, kuris 1645 m. nubraižė Radvilų giminės Biržų kunigaikštystės žemėlapi⁸. Istorikai Raimonda Ragauskienė ir Deimantas Karvelis parašė studiją apie šį žemėlapi ir išanalizavo jo turinį⁹. Tačiau tai nebuvo vienintelis jo darbas: pas Radvilas jis dirbo revizoriumi ir geometru, todėl iki 1654 m. sudarė Svėdasų, Liubčės, Jašiūnų, Delaityčių, Vyžuonų, Aluntos, Kėdainių, Raudondvario, Panemunės valdų planus¹⁰. Reikia pridurti, kad jis ne tik braižė žemėlapius, bet ir rašė mokymo priemones – vadovėlius. Tiriant šio asmens veiklą, galima kai ką sužinoti apie to laiko geometrų (kartografų) darbo kasdienybę, taip pat pamąstyti apie įvairius tarnybininkus ar pareigūnus. Tokias įdomias detales atskleidžiančių šaltinių tyrėjams pasitaiko išties retai. Dėl to archyvuose atrastus tokio turinio dokumentus verta publikuoti. Šiuo atveju kaip tik ir skelbiami du archyviniai XVII a. šaltiniai, rasti Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje (VUB RS), kuriuose gana išsamiai atsiskleidžia geometro Józefo Naronowicziaus-Narońskio darbo kasdienybė. Juose fiksuota, kaip rinkta medžiaga būsimiems valdų brėžiniams, kas talkindavo kartografuotojui, itin įdomus išlikęs prekių, kurios buvo reikalingos jo išlaikymui, sąrašas.

- 6 *Žvilgsnis į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę iš paukščio skrydžio (Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriaus fondai)*, p. 16–17.
- 7 Žr. GEČIAUSKAS, Evaldas. *Matematikas ir kartografas Juozas Narūnavičius-Naronskis (1610–1678)*. *Lietuvos matematikos rinkinys*, 2004, nr. 44, p. 447–449.
- 8 RAGAUSKIENĖ, Raimonda; KARVELIS, Deimantas. *1645 m. Juzefo Naronovičiaus-Naronskio Biržų kunigaikštystės žemėlapis: Radvilų valdos istorija ir kartografija*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 1997, p. 8–24. Tokie specialistai atvykdavo ir iš toliau, kaip antai Lenkijos karalystėje dirbo ir 1648 m. nubraižė dabartinės Ukrainos teritorijos žemėlapi karo inžinierius Guillaume Le Vasseur de Beauplan. Savo ruožtu esamų kartografinių brėžinių pavyzdžiai leido vietiniams teismų raštininkams mokytis šio meno ir mėginti savaip braižyti žemių planus. Plačiau žr. ВАВРИЧИН, Марія. Карта України Гійома Боплана як історичне джерело. In *Kartografia wojskowa krajów strefy bałtyckiej XVI–XX w.* Red. Stanisław Alexandrowicz, Zbigniew Karpus, Waldemar Rezme. Toruń, 1996, p. 51–61.
- 9 RAGAUSKIENĖ, Raimonda; KARVELIS, Deimantas. *1645 m. Juzefo Naronovičiaus-Naronskio Biržų kunigaikštystės žemėlapis: Radvilų valdos istorija ir kartografija*, p. 8–24.
- 10 Ten pat, p. 15, 24.

PIRMAS DOKUMENTAS

VUB RS Inventorių fonde F4-(A211)16520 saugomas originalus, ūkinio pobūdžio dokumentas. 1645 m. gegužės 6 d. Biržų ir Dubingių kunigaikščio Jonušo Radvilos pavedimu lenkų kalba, rašalu ant popieriaus lapo (matmenys: 34 x 20,5 cm; vandenženklis – gyvatė) surašytas produktų ir daiktų sąrašas, kurie skirti dirbusiam geometriui Józefui Naronowiczui-Narońskiui. Manoma, kad jo rengtas 1645 m. Biržų kunigaikštystės žemėlapis užbaigtas iki balandžio mėnesio¹¹, o skelbiamas dokumentas surašytas vėliau nei po mėnesio. Vadinas, geometras toliau tęsė kitus kartografavimo darbus ir, matyt, kaip buvo įprasta, jam paskirtas reikalingas aprūpinimas. Pateiktas duotos savaitinės normos maisto, pašarų žirgams, žvakių, pagamintų iš gyvulių lajaus ir vaško, sąrašas (viskas gauta iš dvaro, kurio apylinkėse dirbta). Dokumentas atskleidžia maisto racioną, suvartojimo kiekius, tai išties galima laikyti ir pragyvenimo rodikliu. Surašytos prekių kainos leidžia bent iš dalies numanyti kartografo išlaikymo piniginę išraišką.

Šis dokumentas, kaip ir toliau skelbiamas antrasis, transkribuoti stengiantis perteikti senąją rašybą lenkų kalba¹². Tačiau didžiųjų, mažųjų raidžių bei žodžių kartu ir atskirai rašyba derinta prie dabartinių lenkų kalbos rašybos taisyklių. Skyrybos ženklai vartoti pagal prasmę. Rankraštyje rastos santrumpos ir praleistos raidės įrašytos kursyvu, o nuspėjamos raidės ar žodžiai – laužtiniuose skliaustuose, praleistos raidės ir žodžiai rašomi lenktiniuose skliaustuose, o prie neįskaitomų ar nuspėjamų žodžių prirašyti klaustukai.

DOKUMENTAS

Ordinaria Panu Naronskiemu na Kozdy Tydzien gdy delineatie odprawuiąc przyedzie gdzie do ktorey Maiętnosci moiey aby mu wedlug tego Regestru tygodniowego wydawano, Co za quitem iego przyięto na liczbie Urzednikom moim będzie Datta 6 Mai A[nn]o 1645

Na Kozdy Tydzien

Mąki rzaney pytlowaney Czwierc Beczki a rozchodney rzaney czwierc Beczki

Piwa ieczmiennego s pszenicznem Beczka iedna w garcy 50 [?]

11 Ten pat, p. 15.

12 Plačiau žr. *Senujų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kelių aprašymai. Descriptions of the Old Roads of the Grand Duchy of Lithuania*. Parengė / Prepared by Algirdas Antanas Baliulis, Tomas Čelkis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2018, p. 14–15. Už konsultacijas transkribuojant dokumentus nuoširdžiai dėkoju archeografui dr. Algirdui Antanui Baliuliui.

16520 1645 mar 6

Ordinaria Pana Naronskaemu na hordy Bydrien. gdy deliti cisie
 od prawnice przywiedzie gdlie do licory Martynosa mozej a by mu e
 widley tego Regestru rygodnowego rzy awano, co za quic em. rego
 przywiedza na licie przedlonie moim bracie Data 6 Mair 16 48

Na Kozie y Bydrien.

Mala rancy pytlewaney smore Bezdli awrchednoj rancy czwene Bezdli
 Licia wismiennego spozdeniem Bezdli idna rancy so
 Na mpa. Zlozych drzy, albo smore mpa. Sals mpa ego
 Miaroz woro, Leci dwoie, Lanie pul lepzy,
 Mada pul garca Syron para
 Procha garhice krup roznych garnice
 Miedzi prza niego quarta Mola psdenney garnice
 Seli garnice Wazynny spozrzely wazela lley
 Lanie Lma wroshonych. Liczy a lony nych woi
 Ryb na wcedy puzili y robory spozrzely.

Ara Licnice od Symona Judy do S. Serzego Licny omra
 Bezdli gnye na godzien a jana wozow dnd. Zas per oz
 Lic wazki ca. Wami czwney rpy y obia dom gruncow cowa
 pul bezdli natydzioz

Joseph Marowski
 Geometra

Mali Hf 1/2	Apr	7	2-10
Pura Hf 3		3	
M. mpa		3	
Kur dwoy p		20	
Leci 2		1	
Lanie pullep		7	
Mada pulgarca		20	
Syron para		8	
Miedzi quarta		1-6	
Seli garnice		6	
Lanie ca		10	
Pura Hf 2		6	
Lanie dwoy 2		7	

22 // 29
 alle yeluz 20: Wiedel 6
 120

Na mięso Złotych trzy albo Czwierze mięsa Jałowiczego

Kur czworo, Gęsi dwoje, Jaiec puł kopy

Masła pul garca Syrow para

Grochu garniec krup roznych garniec

Miodu przasnego quarta Mąki pszenney garniec

Soli garniec Jarzyny s potrzebę wszelakiey

Swice Zimą woskowych Cztery a łoiovych 10

Ryb na szrody piątki y soboty s potrzebę

A na koniec od Symona Judy do S. Jerzego Zimą owsa Beczek dwie na tydzien a siana wozow dwa, Zas przez Lato względem Ustawiczoney drogi y obiazdow grun-
tow owsa pul becзки na tydzien.

Joseph Naronski Geometra JXM

Mąki [beczki] ½	czyni	f. 2 [gr]15	[f. – floren, złoty, produkto kaina – aut. past.]
Piwa [beczki] 3		f. 3	
Na Mięso		f. 3	
Kur czworo [po gr] 5		gr 20	
Gesi 2 [po gr]15		f. 1	
Jaiec pul kopy		gr 4	
Masła pul garca		gr 20	
Syrow para		gr 8	
Miodu quarta		f. 1 [gr] 6	
Soli garniec		gr 6	
Swiec za		gr 10	
Owsa [beczki] 2		f. 6	
Siana wozow 2		f. 4	
Su[mma] f[lorenów] 22 [gr]		29	
a wszyt[kiego] f.. 20: niedziel 6 [x] 20,	czyni	f. 120	

Kitoje lapo pusėje įrašai yra sunkiai įskaitomi:

No 49 Fasc: 31 Kieydany

1645 r[oku] Registr tygodniowego utrzymania P. Naronskiego.

Ordynarya JM Panu Narunskiemu [...] Za listem JMci onemu [...] ?? ??

Maia 10 dnia s szkatuły m ? dostały się ułożył ti listy 1663 roku. ?

ANTRAS DOKUMENTAS

VUB RS Inventorių fonde F4-(A232)18066 saugomas originalus, ūkinio pobūdžio dokumentas. Tai 1648 m. sausio 1 d. Biržų ir Dubingių kunigaikščio Jonušo Radvilos nurodymas, surašytas lenkų kalba, rašalu ant popieriaus lapo (matmenys: 20,5 x 34,1 cm), kuriuo skelbiama jo valdų LDK ir Lenkijoje administratoriams, seniūnams, bajorams, gyventojams suteikti pagalbą, kokios tik reikės, geometriui Józefui Naronowicziui-Narońskiui. Regis, jis turėjo parengti daugelio Radvilų valdų žemėlapius, kaip kad buvo sudaręs Biržų kunigaikštystės. Vykdamas darbus, geometras bei jo pagalbininkai, vežimus tempę arkliai turėjo būti aprūpinti vandeniu, darbo jėga ir reikalingu inventoriumi. O gyvenviečių senbuviai, veikiausiai omenyje turimi vadinamieji seni žmonės, bajorai, girininkai ir kiti, privalėjo suteikti kartografiui informacijos apie dvarų ir kaimų žemių ribas. Atkreiptinas dėmesys, kad šiems darbams neatsitiktinai pasirinktas šaltasis metų laikas, kuomet buvo lengva pervažiuoti per užšalusias pelkes ir upes, taip apžiūrint žemių ribas.

DOKUMENTAS

Janusz Radziwil Xiąze na Birzach y Dubinkach Hetman Polny W[ielkieg]o X(ięs) twa Litt[ewskiego] Kazimierski, Kamieniecki, Seywenski, Bystrzycki Starosta, Ciwon Retowski

Oznaymuiemy tym listem Naszym wszem wobec y kazdemu z osobna komu to wiedziec będzie należało, a mianowicie Ich M[iłoscio]m Panom Dzierzawcom Maiętnosci Naszych takze sługom Naszym, starostom, Urzędnikom, Podstaroscim Woytom w Miastach y w Miasteczkach Naszych wszelkiego stanu condity y Urzędu ludziom w Maiętnosciach dziedzicznych naszych; tak w Zawilijskich, na Rusi, we Zmuydzi, na Podlaszu, y wszędzie w Wielkim X(ięs)twie Litt[ewskim] iako y w Koronie będących, Isz wysyłam Urodzone[gl]o Pana Jozepha Naronskiego Sługą naszego dla delineatiew, To iest opisania granic wyrazeniem położenia Maiętnosci Naszych y dla urobienia onych doskonaley Mappy z wywiadowaniem się rozności granic; zleciwszy mu to Cale iako w tey nauce w Geografiew y w Geometrij doskonale doswiaczonemu y pracowicie w zyczliwosci wiernemu, ktore przed tem ieszcze wielom Panom w Koronie Polskiej opisaniem roznych Condity usługę odprawował, Takze Ukraine, Dzikich Pol z delineatią Dniepru odwaznie opisował. Y tu w W[ie]lkim X(ięs)twie Litt[ewski]m, znaczney Swey prace Mappę X(ięs)twą Birzanskiego y inszych Maiętnosci Naszych jusz nam oddał. Zaczem pociągając go do dalszey prace w tem nie Ustaiącey ku dokonczeniu wszystkich Maiętnosci Naszych opisa-

nia Mapp list mu ten nasz daiemy; w ktorym Ich M[iłoscia]m Panom dzierzawcom Dobr Naszych prosimy a Slugom, Starostom Podstaroscim, Ziemianinom Mieszczanom y wszelkiej Condyty y Urzedu Ludziom takze Boiarom y Poddanym Naszym, roskazuiemy y miec tego chcemy, aby mu wszelką ludzkosc okazowano, iesc, pic iemu samemu y tym ktorzy przy nim są, koniom y Czeladzi iego wedlug rejestru ręka moią podpisanego w kozdem tygodzniu zupełną ordinarią wydawano, do prac iemu zleconych pomocy dodawano wszelkiej, Inuentarow dla przyezrzenia sie w położeniu, Folwarkow Sioł y gruntow mieysc roznych nie broniono, Ludzi wiadomych granic iako Leszniczych, Pobereznikow, Boiarow, Strzelcow y kozakow takze chłopow starozytnych ile ich będzie potrzeba dodawano, y poki tego będzie potrzebował nie broniono (poniewasz ma zalecenie od Nas aby w gruntach kopcach iesli gdzie są nienaruszone y przez kogo grunty niezabrane przestrzegal we wszytkich Maiętnosciach naszych y przy mappie doskonały porządną mi tego rellatią Uczynił) co aby inaczey nie czyniono koniecznie tego potrzebuiemy: gdysz na kazdym sprzeciwnym w tem woli y roskazaniu z Slug Urzędnikow takze y poddanych Naszych y nieludzkości ku tey osobie pomienioney oswiadczoney pilno bysmy requirowali, gdy by przez kogo takowego w tey pracy y robocie iego przeszkoda y omieszkanie iakie bylo, Poniewasz nam sila na tem nalezy. Na co mu dla lepszey wiary y pewności ten list ręką naszą podpisawszy pieczęc przycisnanc roskazalismy. Dzialo się w Zabłudowiu d[nia] 1 January Anno D[omi]ni 1648. Tę Copią ręką moią podpisuię Joseph Naronski Geometra XJM.

Irašai kitoje lapo pusėje:

1643 r. Uniwersał Xiężia Janusza Radziwiłła do Dzierzawcow i oficalistow o komenderowaniu dla pomiarow i opisania granic P. Jana Naronskiego
Quit y listy XJM. Copia na ordynaryią podczas delineatyi Kieydan Pana Naronskiego
No. 5. Fasc: 31. Kieydanskich

1. ČELKIS, Tomas; KARPOVA, Valentina. Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei priklausiusių žemių „veidrodžiai“: du neskelbti XVII a. pirmos pusės žemėvaldos žemėlapiai. *Istorija*, 2012, t. 86, p. 53–65.
2. *Pirmasis Lietuvos Statutas. Tekstas senąja baltarusių, lotynų ir senąja lenkų kalbomis*. T. 2 (1). Parengė Stanislovas Lazutka, Irena Valikonytė, Edvardas Gudavičius. Vilnius: Mintis, 1991. 426 p.: faks.
3. *Vilniaus miesto planai*. Sudarytoja Birutė Rūta Vitkauskienė; knygą rengė Ingrida Tamošiūnienė, Birutė Rūta Vitkauskienė, Aušrinė Žilevičiūtė. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2016. 430 p.: iliustr., faks.
4. *Žvilgsnis į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę iš paukščio skrydžio (Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriaus fondai)*. *Bird's-eye view of the Grand Duchy of Lithuania (Funds of the Manuscript Department of Vilnius University Library)*. Parengė / Prepared by Tomas Čelkis, Valentina Karpova-Čelkienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015. 311 p.: iliustr., faks., žml.

Literatūra

1. ALEXANDROWICZ, Stanisław. Mapy majątkowe północnego Podlasia z XVI wieku. *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, 1966, nr. 2 (14), p. 282–287.
2. ALEXANDROWICZ, Stanisław. Polskie mapy majątkowe z XVI–XVIII wieku jako źródła historyczne. *Problemy nauk pomocniczych historii, III: materiały na III Konferencję poświęconą naukom pomocniczym historii*. Katowice–Wiśła, 1974, p. 129–141.
3. ANCĀNE, Anna. *Rīgas arhitektūra un pilsēt būvniecība 17. gs. otrajā pusē*. Rīga: Latvijas Mākslas akadēmijas Mākslas vēstures institūts, 2016. 449 p.
4. BRAZIŪNIENĖ, Alma. LDK 1613 m. žemėlapis: istoriografinis aspektas. *Knygotyra*, 2019, nr. 72, p. 62–89.
5. ČELKIS, Tomas. Istorinė kartografija: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės urbanistikos istorijos šaltiniai. *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2018, nr. 86–87, p. 13–32.
6. GEČIAUSKAS, Evaldas. Matematikas ir kartografas Juozas Narūnavičius-Naronskis (1610–1678). *Lietuvos matematikos rinkinys*, 2004, nr. 44, p. 447–449.
7. MIŠKINIS, Algimantas; BALIULIS, Algirdas. Lietuvos miestų planai iki 1800 m. *Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Urbanistika ir rajoninis planavimas*, 1986, nr. 13, p. 98–141.
8. RAGAUSKIENĖ, Raimonda; KARVELIS, Deimantas. *1645 m. Juzefo Naronovičiaus-Naronskio Biržų kunigaikštystės žemėlapis: Radvilų valdos istorija ir kartografija*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 1997. 103 p.: lent., faks., portr., žml.
9. *Senųjų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kelių aprašymai. Descriptions of the Old Roads of the Grand Duchy of Lithuania*. Parengė / Prepared by Algirdas Antanas Baliulis, Tomas Čelkis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2018. 430 p.
10. STOKSIK, Janina Mirosława. *Geometry malopolscy do końca XVIII wieku. Z dziejów geodezji i kartografii wielkoskalowej w Polsce*. Kraków: Archiwum Narodowe w Krakowie, 2013. 257 p.
11. ВАВРИЧИН, Марія. Карта України Гійома Боплана як історичне джерело. *Kartografia wawrskowska krajów strefy bałtyckiej XVI–XX w.* Red. Stanisław Alexandrowicz, Zbigniew Karpus, Waldemar Rezme. Toruń: Uniw. Mikołaja Kopernika, 1996, p. 51–61.